

זורעים

לכתר העיר העתיקה ביותר בעולם, גאה בעברה המפואר כבירת האימפריה הערבית. חיי הציבור והפרלמנט של סוריה לא היו אלא סיכסוכים מתמידים בין קבוצות עסקנים משתי ערים אלה.

★ ★ ★

פאשיסטים וקומוניסטים

היה היה המצב כאשר קם בלבנון מורה בשם אנטון סעדה ויסד את "המפלגה הסוציאליסטית הסורית" (הידועה גם כ"מפלגה העממית הסורית") — מפלגה מסוג חדש, בעלת השקפת-עולם ומסגרת ארגונית.

סעדה היה פאשיסט. הוא התנגד לפולחן האחדות הכל-ערבית, דגל ברעיון של סוריה-רבתה, שתכלול את סוריה, הלבנון, ארץ-ישראל, עבר-הירדן ועיראק. הוא משך אליו צעירים משכילים בלבנון ובסוריה, פתח בפעולות-טרור תכופות. אחרי אחת מאלה ברח לדמשק, נעצר על-ידי הרוזן של און, חוסני אל-זועימי, והוסגר ללבנון. שם הוצא להורג.

מאז עוסקת מפלגת סעדה בפעולות-טרור לעתים מוזמנות. האחרונה בסידרה היתה הריגת סגן הרמטכ"ל הסורי לפני שנתיים, והיא גררה אחריה הריגת כמה מראשי המפלגה. כיום שוב אין היא כוח רציני.

המתחרה העיקרית של מפלגת-סעדה היתה המפלגה הקומוניסטית הסורית, החזקה במרחב כולו. מנהיגה, כאלד בגדאש, הוא המנהיג הקומוניסטי היחיד במרחב הערבי שנבחרו אייפסם לפרלמנט כלשהו. בעמדה זו הצליח להשפיע באופן ישיר על המאורעות הי-אחרונים שקרו בסוריה.

אולם גם הקומוניסטים אינם מפלגה עממית. כוחם מרוכז בעיקר בין האינטליגנציה הצעירה בערים הגדולות. כוחה העיקרי של מפלגה זו טמון בעצם היותה גוף מאורגן, ממושמע, בעל עורף בינלאומי, במרחב בו אין גופים אחרים מסוג זה.

★ ★ ★

מן השלטון למאסריבת

במציאות זו היתה עלייתו של אכרם אל-חוראני תופעה חדשה לגמרי. כי אל-חוראני הצליח לארגן את הפלאחים העשוקים של חמת וחומס, להפכם למפלגה מאורגנת, בעלת בסיס מעמדי ועממי.

אמנם, גם אל-חוראני אינו בעל השקפת-עולם יציבה לגמרי, והיגו מצוייד בתכונות רבות של הרפתקן. גימות של סוציאליזם אמיתי ולאומנות ערבית קיצונית, מעורבות בו במזיגה המוכיחה במקצת את התנועה לאחדות-העבודה בישראל, והגובלת לעתים עם פאשיזם.

אל-חוראני שונא את המערב שגאה לוהטת, אך הוא איננו קומוניסט. כמו גמאל עבד אל-נאצר, דוגל אף הוא בתורה של איחוד עמי ערב. אולם בניגוד לעבד אל-נאצר, הצליח אל-חוראני ליצור כלי ארגוני, המסוגל לארגן המונים, לא רק בארצו אלא גם מחוצה לה. כך הצליח להקים מפלגה מקבילה בירדן.

אף שבעמדתה הציבורית אין מפלגת אל-חוראני שונה משאר המפלגות ביחס לישראל, הרי בשיתות פרטיות השמיעו מנהיגיה — ובעיקר בירדן — דיעות מתונות מאד על האפשרות של שיתוף-פעולה בעתיד.

ליד אל-חוראני, אדם בעל להט פנימי וכוח-דחיפה עצום, אך ללא אידאולוגיה רשמית, עומד סגנו, מישל אפלאק, הוגה-דעות וכלכלן.

כרגל התנועה משמש דגל המרד של מלחמת-העולם הראשונה. כל סמליה שאובים מן הלאומנות הערבית, ולא מן הסוציאליזם או הקומוניזם.

בפעם הראשונה הגיע אל-חוראני לעמדה מרכזית בימי שלטונו של סמי אל-חינאווי, הרוזן הצבאי שחיסל את אל-זועימי. כשסולק רוזן זה על-ידי יורשו, אדיב אל-שישאקלי, היה אל-חוראני ליועצו הקרוב של הרוזן החדש. הוא עמד מאחורי החוק המפורסם משנת 1952, אשר הפקיע את אדמות הפיאודלים שתפסו למעלה מ-1500 דונם מאדמות הממשלה בגזירה, או למעלה מ-500 דונם מאדמות הממשלה בשאר שטחי סוריה. היה זה חוק קיצוני מאד, כי חלק גדול מאוד מאדמות סוריה, המעובדות בידי פיאודלים פרטיים, עודו רשום על-שם הממשלה כבעל רשמי.

המצב החוקי היה מעורפל, חוקי. זה, שהיתה חלק מ-מרכיבית לפועלים ולאכירים. נכשל. לכן הוחלף עכבור כמה חודשים בחוק אחר, גם הוא מפרי עמלו של אל-חוראני ובחוסת אל-שישאקלי. החוק החדש הפקיע את כל האדמות התפוסות בידי בעלי-אחוות, בשטח של למעלה מ-2000 דונם, אם לא היו רשומות בספרי-האחוות על שמם. גם חוק זה היה בלתי-יעיל, כי בעלי-האחוות ששוט רשמו את האדמות על שמם בני משפחתם וקרוביהם.

★ ★ ★

הטאנק לעזרת הטרקטור

ביתנים התארגנו כל הכוחות הקיימים נגד אל-חוראני. גם אל-שישאקלי רב עמו, הטיל עליו מאסר-בית בדמשק בסתיו 1952. אל-חוראני ברח, השתתף בהפלת משטרו של אל-שישאקלי וחזר בשנת 1954 לסוריה. באותה שנה

מהפכה

בלתי-חוקי, אלא במקרה של הפרת החוזה; האריסים יקבלו הלוואות ממשלתיות; בעלי-האחוות אינו זכאי לשום תמורה העולה על שליש מן היבול של אדמה בהשקאה, ורבע מן היבול של אדמה אחרת. הצעה גם קבעה את תנאי-העבודה לפועלים החקלאיים, נתנה להם את הזכות להקים אגודות מקצועיות.

הפרלמנט כולו קם על רגליו כדי למגר תוכנית זו, שיכלה לשבור את שלטון בעלי-האחוות. שום שינוי לא חל. אולם מאות אלפי פלאחים הבינו בפעם הראשונה כי סיכויים היחיד לשפר את מנת-חלקם נעוץ במלחמה על השלטון בדמשק.

לא רק הפלאחים המרודים, חסרי-הישע, התרשמו ממאבקו של אל-חוראני, הוא זכה להד רחב גם בחוגי הצבא. קציניו של צבא זה אינם בני המעמד המיוחס, כמו במצרים ובעיראק. רובם באו ממשפחות בינוניות, ואפילו עניות. הם מאסו ברקבון ששלט במדינתם. המזיגה המיוחדת של אל-חוראני — לאומנות כל-ערבית, ושאיסה לרפורמה סוציאלית — מצאה חן בעיניהם. לעזרת הטרקטור והרמקול, בא עתה הטאנק.

בין הקצינים שהתרשמו מאל-חוראני היה האיש החזק של הצבא — ראש המודיעין עבד אל-חמד סראג' — וקצין בכיר בשם עמיסי ביורי, אחד משלושת החותמים על חוזה שביתת-ההשק עם ישראל. לפני כמה שבועות, ללא גיטות דרמטיות, חוללו את הפיכתם השקטה. ביורי הסך רמטכ"ל, הממשלה הרשמית הפכה שבויה.

לפי כל הדעות, נמצא השלטון בידי שותי פות של איש-הצבא סראג' והפוליטיקאי אל-חוראני. שותפות זו של הצבא ומפלגה פוליטית — החסרה במצרים — נותנת לה סי-כויים רבים. פרשני המערב סבורים כי בגדאש הקומוניסט הוא השלישי בחבורה, וכי השפעתו מכרעת. אולם מחקבל יותר על הדעת כי השותפות בין אל-חוראני ובגדאש, וכמוהו השותפות בין סוריה לרוסיה, היא טכסיסית בלבד, כשכל צד מבקש לבדו לנצל את שותפו ולבלעו בשעת הכושר.

★ ★ ★

בין הפח והפחת

הוא המצב ברגע זה — מצב של אפשי-רויות בלתי-יגובלות, כמעט בכל הכיחונים.

סוריה יכולה לעבור את הגבול, להפוך לגרור-רה סובייטית מבלי להרגיש בכך. אפשרות זו קיימת, אם כי סביר יותר להניח כי תשתול להיות ניטראלית כמו מצרים של עבד אל-נאצר, לשחק בין הגושים, לנצל את האיבה ביניהם לטובת עצמה.

אל-חוראני יכול ליפול בשבי הקומוניסטים. בגדאש יכול לרשת את מקומו, אחרי שהכשיר את הקרקע. מפלגת ארבעת יכולה גם לסטות בכיתון השני, להיגרר לדרך של הרפתקות לאומניות, בנוסח עבד אל-נאצר.

יכולה לבוא גם הפיכה נגדית. בחוץ יושב אותו הרפתקן סר-מזעזרים, אדיב אל-שישאקלי, חבר-להשכיר המוכן כיום בהחלט לרשת את המערב כדי לסלק את אל-חוראני, ירדו לשעבר, ולרשת את מקומו. בעלי-האחוות ישמחו לקבל את פני האיש שפעם חששו מפניו.

כל זה יכול לקרות. אולם יכול גם לקרות ההיפך. אל-חוראני עלול להישאר בשלטון ולהתבסס, לחולל רפורמה סוציאלית שתבריא את סוריה ותהפכה למעצמה, ליטול מידי עבד אל-נאצר את שרביט המנהיגות של התנועה לאיחוד עמי ערב. ואם יפול, עלול לבוא במקומו אחר שיטיים את המלאכה — כי ההגיון הפנימי של ההתפתחות במרחב מחייב אותה.

לפי כל הסימנים, אין אל-חוראני אישיות יוצאת מגדר הרגיל, אדם שמשכמו ומעלה מעל לכל העם. אין הוא כמאל את-אתורק שני. כמו גמאל עבד אל-נאצר במצרים, הוא אדם בעל אמביציות, שהבין את הגל ההיסטורי הגואה במרחב, והשצליח לרכב על הגל הזה. אם יסולק, לא ישתנה התהליך. הוא יכול להתעכב לזמן מה. אולם אותם הכוחות עצמם שהעלו את אל-חוראני מתהום הנשיה, יעלו בבוא העת גם את יורשו.

★ ★ ★

על הגל

קרה כאשר יקרה, דבר אחד ברור: משהו קרה במרחב אשר יטביע את חותמו על העתיד. ההפיכה הסורית לא היתה מקרית, והיא לא נפלה מן השמיים. היא מהחה חוליה בתהליך הגיוני.

אם מעצבי המדיניות הישראלית יתעלמו מכך, צפויות להם אפתעות נוספות.

השאלה הגדולה היא, כמובן: האם מדיניות ישראלית נבונה יכולה גם היא להגיע למצב שתוכל לרכב על הגל הזה, כמו שעושים זאת כיום הסובייטים? אין כל ספק כי המהפכה הסורית היא בהרבה פחות אנטי-ישראלית מאשר המלך סעוד, אשר דוברו, אחמד שוקיירי, הסעיר השבוע את העולם היהודי בנאום הסתה יחיד במינו. אולם כדי לרכב על הגל הזה, חייבת היוזמה הפסיכולוגית לבוא מישראל. במקרה הטוב ביותר, לא תהיה זאת מלאכה קלה.

כאלד בגדאש
מי יבלע את מי?

השתתף בבחירות, זכה ב-15 מקומות בפרלמנט, שליש מהם מאוזר חמת.

בינתיים הפך אל-חוראני כוח חשוב בארץ. הוא הגביר כוח זה בתעמולה בלתי-נפסקת, ובשורה של הצעות פוליטיות שהיכו גלים סוערים בשכבות העשוקות של העם.

אכרם אל-חוראני
מה קודם למה?

לפני שנתיים הגיש לפרלמנט "הצעת-חוק להגנת הפלאח". היתה זאת הצעה מתונה למדי, אך היה בה כדי לחולל מהפכה בכפר הסורי. תבעה הצעה: כל הסכם בין בעלי-האחוות ואריסיהם חייב להיות בכתב; סילוק האריס יהיה

אדיב אל-שישאקלי
כיצד לחזור לא?

